

KLARGJØRING AV AVVIRKNINGSMULIGHETER I NORSK SKOGBRUK

Nord-Trøndelag

NIJOS

1999

NORSKOG

Norsk institutt for jord- og skogkartlegging, Ås
NIJOS rapport 20/99
ISBN 82-7464-222-8

FORORD

Prosjektet ”Klargjøring av avvirkningsmuligheter i norsk skogbruk” er utført som et samarbeid mellom NIJOS, NORSKOG og skogoppsynet fylkesvis, representert ved seksjon skogbruk hos Fylkesmannens landbruksavdelinger. Prosjektet ble påbegynt i 1996.

En styrke ved utførelsen av prosjektet har vært bredden i samarbeidspartnernes kompetanse og erfaringer. Kombinasjonen av gode ressursoversikter, praktisk erfaring med avvirkningsberegninger og kjennskap til lokale forhold har gitt resultatene ekstra tyngde.

Fra fylkets side har fylkesskogmester Steinar Børøsund vært sentral i arbeidet med å framskaffe opplysninger samt å vurdere forutsetninger og resultater underveis.

Denne rapporten tar for seg resultatene for Nord-Trøndelag. I rapporten er det redegjort for de mest sentrale forutsetningene som ligger til grunn for arbeidet. For en mer detaljert beskrivelse av opplegget henvises det til den nasjonale rapporten (NIJOS rapport 10/99).

Prosjektet er finansiert av Landbruksdepartementet.

Ås juli 1999

Harald Aalde
NIJOS

Paul Gotaas
NORSKOG

INNLEDNING	7
BAKGRUNN	7
MÅL	8
METODE	8
BEREGNING AV TØMMERPRISER	9
BEREGNING AV DRIFTSKOSTNADER	10
<i>Alternative kostnader for kjøring av tømmer i terrenget</i>	10
DRIFTSKOSTNADER FOR SPESIELLE AREALER	10
ANDRE KOSTNADER.....	10
VURDERING AV TVILSFLATER	11
BEREGNING AV BALANSEKVANTUM	12
RESULTATER	13
AREAL OG STÅENDE VOLUM I HKL IV OG V	15
AVVIRKNINGSPOTENSIALE.....	16
NETTO BALANSEKVANTUM	18
EKSISTERENDE VEIER - PLANLAGTE VEIER	19
DISKUSJON	20
PROGNOSERESULTAT - TIDLIGERE BEREGNINGER	20
ÅRLIG AVVIRKNING SETT I FORHOLD TIL POTENSIALET.....	20
VEIBYGGING I MARGINALOMRÅDENE	21
SKOGEIERE MED ARBEIDSINNTÉKT FRA SKOGEN	21
TØMMERPRISER.....	22
KONKLUSJON	22
VEDLEGG	24

Innledning

Bakgrunn

NIJOS gjennomførte en fylkestakst for Nord-Trøndelag i 1987. Dette var en del av den 6. landstaksten.

Tabell 1. Resultater fra fylkestaksten i 1987.

Produktivt skogareal	562 200 hektar
Bartredominert areal	88 %
Volum bartrær	30,4 mill. m ³ u.b.
Volum Lauvtrær	6,1 mill. m ³ u.b.
Årlig tilvekst	1 127 000 m ³ u.b
Brutto balansekvantum	1 187 000 m ³ u.b

Med utgangspunkt i Landsskogtakseringens fylkestakster er balansekvantum og langsiktig produksjonsnivå beregnet. Disse beregningene gir en pekepinn på hvor stort virkesuttak skogene kan tåle ut fra dagens produksjon. Beregningene som ble gjort i forbindelse med 6. landstakst viser et brutto balansekvantum som er omtrent lik den årlige tilveksten, men godt over dagens avvirkningsnivå. Resultatene har gjerne blitt brukt som argumentasjon for å øke avvirkningen. Her kommer imidlertid disse beregningene til kort. Den avvirkningen som havner i salgsstatistikken er en nettostørrelse som ikke kan sammenlignes med brutto balansekvantum. Skal en vurdere dagens avvirkning opp mot avvirkningspotensialet er det dessuten nødvendig å se på hvilke muligheter som finnes der det er aktuelt å drive skogbruk. I all enkelhet omfatter dette de arealene hvor tømmeret har større verdi enn kostnadene ved å drive det fram.

Det er viktig å være klar over at ikke finnes noen absolutt størrelse for avvirkningspotensialet. Avvirkningspotensialet vil avhenge av de rammer som er gitt for skogbruksvirksomheten samt forutsetninger som velges i forbindelse med beregningene.

Mål

Prosjektets mål har vært å utrede følgende problemstillinger:

- Hvor stor del av det produktive skogarealet som er tilgjengelig for lønnsom skogsdrift
- Hvilke avvirkningsmuligheter finnes på dette arealet
- Hvordan en utbygging av veinettet vil påvirke avvirkningsmulighetene

Metode

Ved hjelp av Landsskogtakseringens prøveflatemateriale fra den 6. landstaksten, er skogarealet inndelt etter lønnsomhet ved skogsdrift. Dette er gjort ved å beregne tømmerpriser på grunnlag av tømmerpriser i perioden 1992-96, samt dagens kostnader ved skogsdrift på hver av prøveflatene. Beregningene av kostnader og priser baserer seg på forhold registrert på prøveflatene, tariff for motormanuell skogsdrift og forutsetninger satt/innhentet av skogoppsynet på fylkesnivå. Ved den endelige beregningen av driftskostnader er den driftsform som i dag gir de laveste kostnader valgt. Dette innebærer at det for det meste er gjort forutsetninger om helmekanisert drift i form av reduksjoner av tariffberegningene.

Deretter har skogoppsynet gjort vurderinger og ekstraregistreringer på et utvalg av de flatene hvor det er beregnet lav eller ingen driftsnetto. Dette har dannet grunnlaget for avvirkningsprognosene.

Det er ikke tatt hensyn til evt. tilskuddsordninger ved lønnsomhetsberegningene.

Det er beregnet potensielle avvirkningsnivåer ved ulike forutsetninger. Potensielt avvirkningsnivå er uttrykt som balansekvantum for de areal som tilfredsstillter forutsetningene.

For å kunne vurdere veibyggingens effekt på marginalområdene har skogoppsynet tatt hensyn til de veiplaner som foreligger under vurderingen av tvilsflatene.

Følgende opplysninger ble innhentet av FMLA:

For perioden 1992-1996

- Basispriser for sagtømmer, fordelt på treslag og sortiment
- Massevirkepriser, fordelt på treslag og sortiment
- Fordeling sagtømmer/massevirke
- Sortimentsfordeling for sagtømmer

- Reduksjon av kostnader ved bruk av helmekanisert drift framfor motormanuell drift
- Kriterier for når taubane/kabeldrift er påkrevet
- Kostnader ved taubanedrift
- Kostnader knyttet til opparbeidelse av driftsveier, vedlikehold/brøyting og sjølevering
- Kriterier/avgrensning av arealer som krever spesiell skogbehandling

Områder som ligger i vernskogen er forutsatt en noe avvikende skogbehandling, med antatt høyere hogstmodenhetsalder enn for annen skog. Årsaken til dette er at en vil forsøke å tilnærme seg en form for blednings- eller fjellskoghogst. I Nord-Trøndelag er all skog høyere enn 300 m.o.h., dvs 34 % av det produktive skogarealet klassifisert som vernskog.

Beregning av tømmerpriser

Sagtømmerprisene for gran og furu tar utgangspunkt i gjennomsnitt av priser for basisdimensjon i perioden 1992-1996. Disse prisene er deretter veid for antatt sortimentsfordeling (spesial-/prima-/sekunda), noe som fører til ulike priser for ulike bonitetsklasser. I Nord-Trøndelag er det forutsatt ulik sortimentsfordeling mellom skogstrøkene og kyst og fjell.

Skogstrøkene: Meråker, Stjørdal, Frosta, Levanger, Verdal, Inderøy, Mosvik, Steinkjer, Snåsa, Namdalseid, Grong, Overhalla, Høylandet, Namsos

Kyst og fjell: Leka, vikna, Nærøy, Fosnes, Flatanger, Lierne, Røyrvik, Namsskogan, Leksvik, Verran

Massevirkeprisene baserer seg på fylkets gjennomsnitt av prisene for 1992-1996. I beregningene er det forutsatt en primaandel på 90% for massevirke.

For lauvtrær brukes massevirkepris på alt virke.

Tabell 2. Priser på sagtømmer og massevirke. Gjennomsnitt 1992-1996. Prisene er oppgitt for skogstrøk / kyst og fjell

Sortiment/ bonitet		Gran skogstrøk / kyst og fjell	Furu skogstrøk / kyst og fjell	Lauvtrær
Sagtømmer	23-	357 / 350	353 / 294	-
	20	358 / 351	364 / 305	-
	17	357 / 350	369 / 310	-
	14	353 / 347	369 / 309	-
	11	348 / 342	363 / 303	-
	6-8	341 / 334	351 / 292	-
Massevirke		254	212	217

Trærnes fordeling på diameterklasser og høyder, samt bonitet på den enkelte prøveflate danner deretter grunnlag for beregning av prisen på sagtømmer, forholdet sagtømmer/massevirke og dermed kubikkmeterprisen på de enkelte prøveflatene. Prisen

på basisdimensjon er utgangspunktet i videre beregning, for de svakeste bonitetene vil denne prisen ofte være uoppnåelig pga. dimensjonene.

På de prøveflatene hvor det er registrert bestandsskade i form av snøbrekk ol. er virkesprisen redusert med 10%.

Beregning av driftskostnader

Beregning av driftskostnadene ved motormanuelle drifter tar utgangspunkt i overenskomsten 1996-1998(tariffen) mellom NHO, SL ,LO og Fellesforbundet. Deretter er det gjort fratrukk for å ta hensyn til besparelser som oppnås ved helmekanisert drift i henhold til de opplysninger som er innhentet fra fylket.

Etter at hogst- og framkjøringskostnadene er beregnet gjøres det et prosentvis fratrukk på de flatene der helmekanisert drift antas å gi reduksjon i driftskostnadene.

Tabell 3. % innsparing i hogstkostnader ved helmekanisert drift i forhold til motormanuell drift.

Terrengform	Helt jevnt	Storstein/hauget	Blokk/ur	Ufs/kløft/stup
Hogst	25	20	0	0
Kjøring	10	10	0	0

Eksempel: Hvis en prøveflate har terrengformen "helt jevnt" gjøres det en reduksjon av hogstkostnaden med 25% av tariffberegningen.

Alternative kostnader for kjøring av tømmer i terrenget

Det er gjort alternative beregninger m.h.t framkjøringskostnader. I tillegg til beregninger hvor framkjøringskostnad er bestemt utfra tariff og fratrukkspersent er det utført beregninger der framkjøringskostnaden er satt til 5 kr/m³ per 100 meter kjøring i terrenget.

Driftskostnader for spesielle arealer

For arealer som faller inn under kriteriene for taubanedrift er det benyttet egne kostnadstall som er innhentet av fylket. Hvis det er aktuelt med framkjøring etter taubanedrift, er kostnaden ved denne beregnet på ordinær måte. Der hvor sjølevering er vurdert som påkrevet er det lagt til 30 kr m³ på driftskostnadene.

Andre kostnader

I tillegg til de kostnadene som knyttes direkte til drifta er det forutsatt en rekke tilleggskostnader per avvirket m³. Disse kostnadene gjør at våre driftskostnader vil oppleves som høye i forhold til hva som blir oppgitt som rene driftskostnader ved vurdering av enkeltdrifter. Samtidig er noen av kostnadene av en slik art at kostnaden per m³ vil avhenge av det totale avvirkningsnivået. Dette har vi ikke tatt hensyn til i beregningene.

Tabell 4. Kostnader per m^3 ved skogsdrift.

Kostnadsart	kr/ m^3
Brøyting / vedlikehold	6
Opparbeiding av driftsvei	1-12
Skogkultur	5-30
Adm.-måling	20-25

Vurdering av tvilsflater

Etter beregningen av driftsnetto har fylkene vurdert resultatene på et utvalg av prøveflatene. Disse flatene har vi valgt å kalle tvilsflater fordi driftsnetto er svakt positivt eller negativt. Fylket ble også bedt om å registrere ny driftsveilengde fra prøveflatene til planlagte skogsbilveier. Disse registreringene er nødvendige for å kunne si noe om planlagte veiers betydning for marginalområdene.

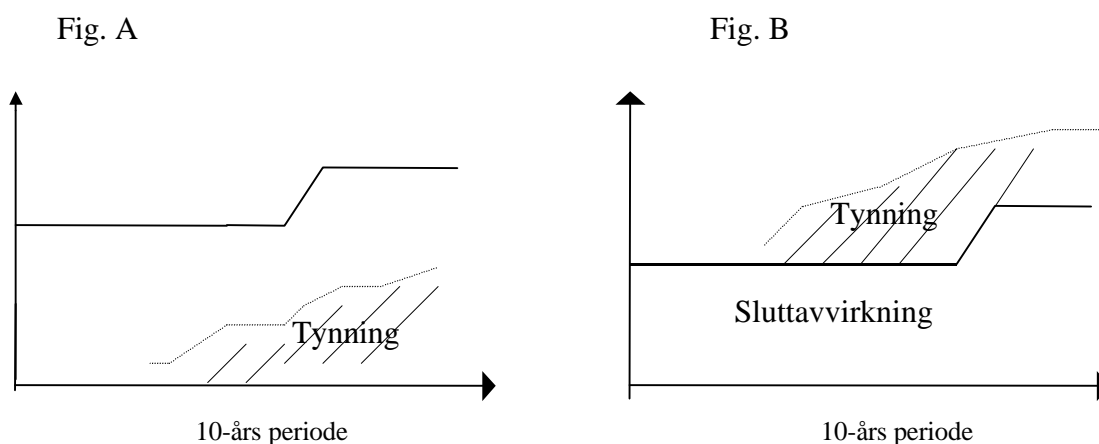
Tabell 5. Kriterier for utvalg av tvilsflater.

Driftsnetto > (kr/ m^3)	Driftsveilengde <=500 meter	Driftsveilengde > 500 meter	Hogstklasse	Antall flater
	Driftsnetto <= (kr/ m^3)	Driftsnetto <= (kr/ m^3)		
-40	50	80	4, 5	330

Beregning av balansekvantum

For å anslå potensielt avvirkningsnivå er balansekvantumsberegninger benyttet. Beregningene er utført ved hjelp av programmet “AVVIRK3” (Hobbelstad 1983).

Vi har valgt å ekskludere tynningen i beregningene av balansekvantum. Tynningskvantumet er beregnet men istedenfor å inngå i balansekvantumet, er det lagt til balansekvantumet for sluttavvirkningen (Fig. B). Denne beregningsmetoden vil derfor gi et lavere balansekvantum enn hva den tradisjonelle modellen (Fig. A) gir. Omfanget av tynninger fra nåværende h.kl. II og III bestemmer hvor mye lavere balansekvantumet blir.

Figur 1 a&b. Figur a. viser tradisjonell modell for balansekvantum. Figur b. viser modell hvor det er sluttavvirkningen som balanseres.

Denne modellen er valgt for å unngå at balansekvantumet forutsetter tynningshogst.

Resultater

Beregningene på den enkelte prøveflate danner grunnlaget for de senere arealinndelinger og balansekvantumsberegningene, og er derfor viktige for den videre tolkningen av disse resultatene.

Tabell 6. Tømmerpriser / driftskostnader.

Areal inndelt etter dominerende treslag	Gj.sn. tømmerpris	Gj.sn. driftskostnad
Gran	292	203
Furu	250	221
Bjørk	245	210

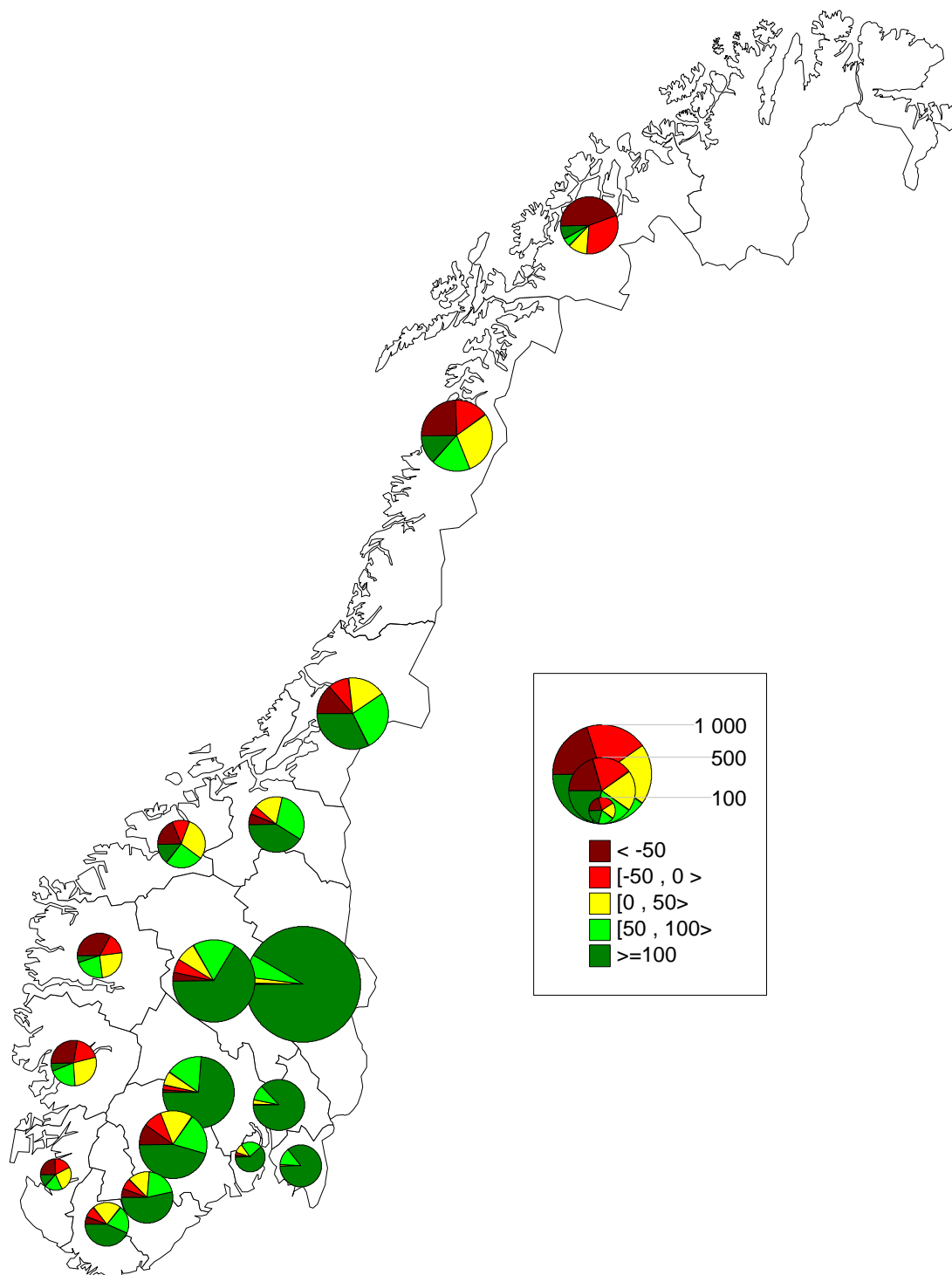
Tabell 6 viser gjennomsnitt av de priser og kostnader som er beregnet med utgangspunkt i gjennomsnittlige virkespriser 1992-1996 og tariff for motormanuell skogsdrift redusert for innsparing ved helmekanisert drift. Kostnadene ligger høyere enn det er vanlig å gå utfra med tanke på de rene driftskostnadene.

Tabell 7. Gjennomsnittsdimensjon (m^3) i HKL V, fordelt på bonitetsklasser og dominerende treslag.

Dominerende treslag	6-8	11	14	17-
Gran	0,172	0,272	0,369	0,600
Furu	0,179	0,271	0,370	0,547
Lauvtrær	0,151	0,277	0,341	0,140

Tabell 8. Produktivt skogareal fordelt på dominerende treslag.

Dominerende treslag	Prod skogareal	Prod. skogareal m. driftsnetto ≥ 0	Andel
Gran (inkl. HKL I)	421 799	340 748	81 %
Furu	76 261	46 279	61 %
Lauvtrær	64 162	44 413	69 %
Totalt	562 222	431 440	77 %

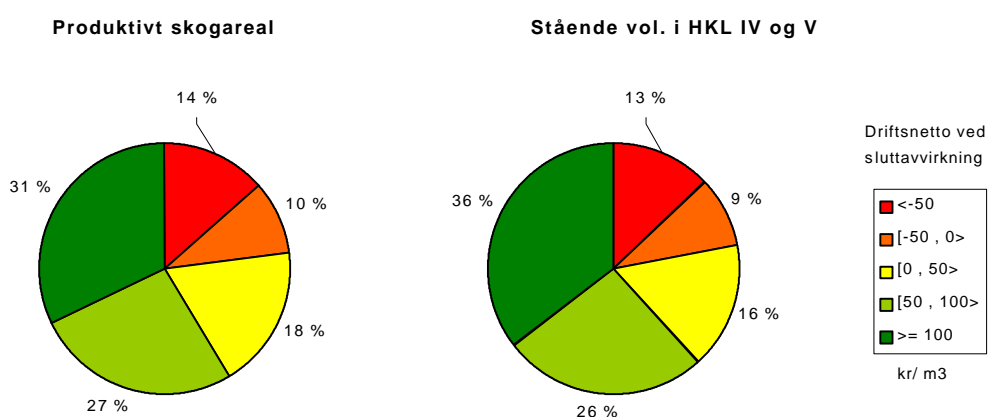
Figur 2. Produktivt skogareal fordelt på driftsnettoklasser, fylkesvis. Areal i 1000 hektar

Figur 2 viser hvordan det produktive skogarealet fordeler seg på arealgrupper med ulike lønnsomhet. Kakediagrammenes størrelser avhenger av produktivt skogareal i de enkelte fylkene.

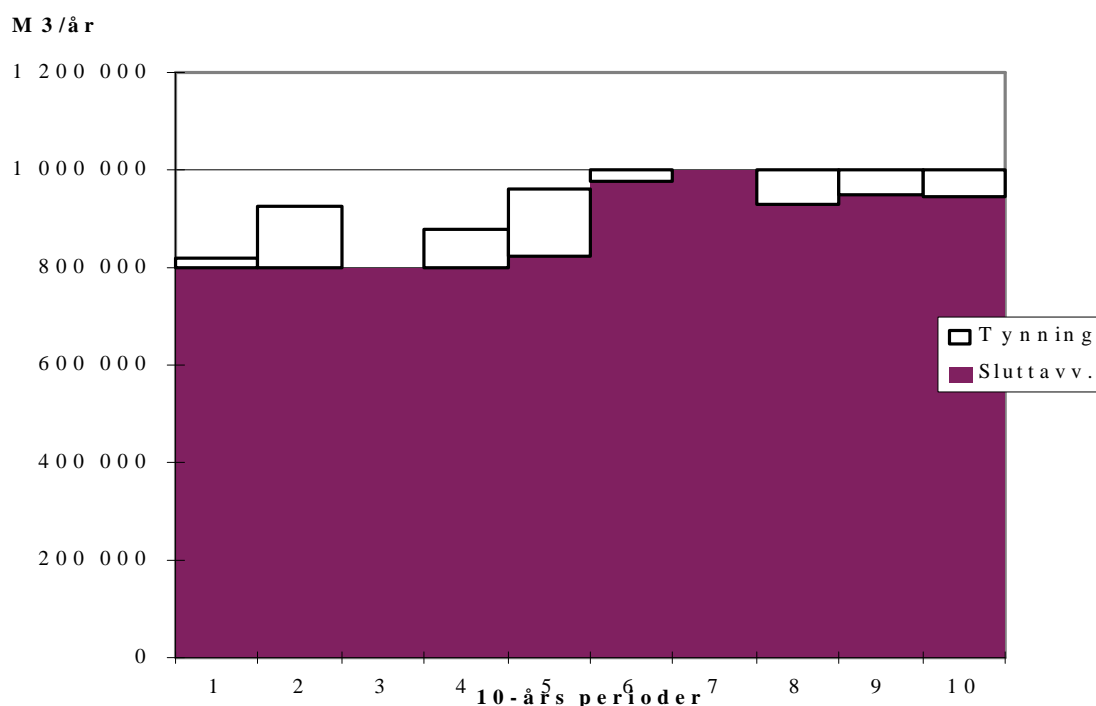
Areal og stående volum i HKL IV og V

Tabell 9. Produktivt skogareal og volum i h.kl. IV+V ved forskjellige arealavgrensninger mhp. driftsnetto.

Driftsnetto kr/m ³	Prod. skogareal		Volum hkl. 4 + 5	
	1000 ha	%	1000 m ³	%
Alt areal	562	100	31 458	100
>= - 50 kr	486	86	27 309	87
>= 0 kr	432	77	24 447	78
>= 50 kr	330	59	19 427	62
>= 100 kr	181	32	11 203	36

Figur 3. Produktivt skogareal og stående volum i hogstklasse IV og V fordelt %-vis på ulike klasser av driftsnetto ved hogst.

Avvirkningspotensiale

Figur 4. Brutto balansekvantum + tynning og langsiktig produksjonsnivå for arealer med driftsnetto ≥ 0 kr/m³.

Figur 4 viser årlig bruttokvantum for sluttavvirkning- og tynning i kommende 100 år, regnet fra takseringstidspunkt (1987) m.h.t. arealsituasjon m.m. Kvantumet er oppgitt i m³/år. Beregningen er utført med utgangspunkt i eksisterende veinett, normal transportkostnad og at arealet gir en driftsnetto ≥ 0 kr/m³ ved sluttavvirkning.

Variasjoner i sluttavvirkningskvantum etter balansekvantumsperioden skyldes at det ikke er beregnet noe nytt balansenivå for sluttavvirkningen for resten av 100-årsperioden.

Tabell 10. Brutto avvirkningskvantum for areal med driftsnetto ≥ 0 kr/m³ fordelt på treslag, sluttavvirkning og tynningshogst (i 1000 m³).

Periode	Gran	Furu	Lauvtrær	Slutt-		Sum
				avvirkning	Tynning	
1	674	39	106	798	21	820
2	787	46	92	798	127	925
3	635	93	73	798	3	801
4	683	92	103	798	79	878
5	733	121	106	824	136	960

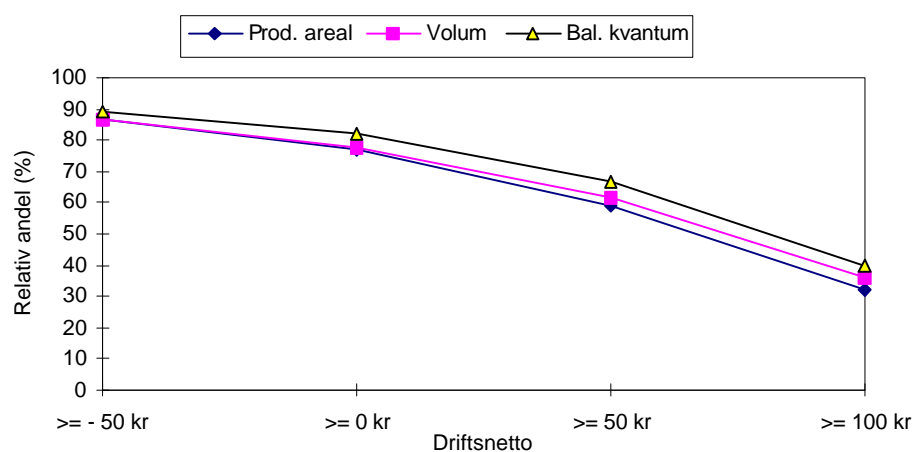

Tabell 11. Foryngelsesareal (100daa.) i de fem første 10-årsperiodene fordelt på bonitet. Areal fra nåværende hogstklasse 3 er uthevet.

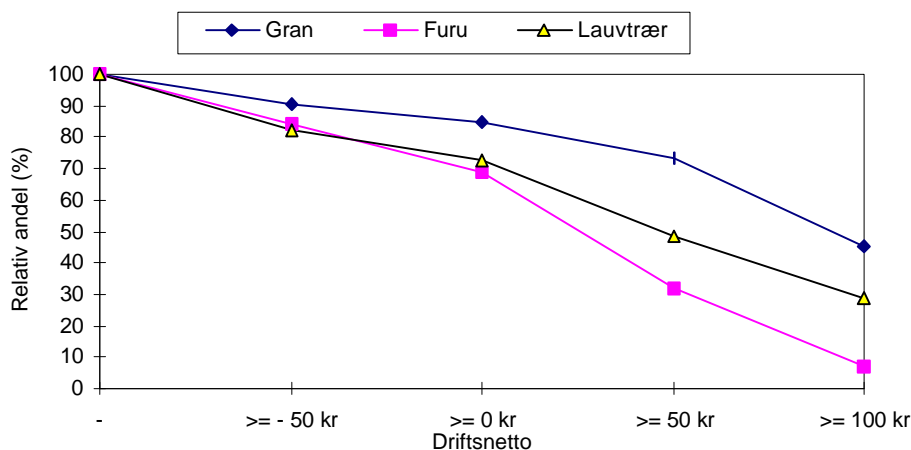
Bonitet	10-års periode				
	1	2	3	4	5
23				62/93	
20	31		106	157/62	391
17	637		311	7	29/118
14	1347	1100	790	326	189
11	692	2983	914	248	1011
8	506	761	1765	2599	317
6	172	138	553	342	716

Tabell 12. Brutto balansekvantum ved ulike arealavgrensninger.

Areal		Brutto balansekvantum 1000 m ³ / år	Tynning (gjsn. 3 perioder)	Sum	Balanse periode (år)
Alt prod. skogareal		976	55	1031	40
Driftsnetto kr/m ³	>= -50	870	52	922	40
	>=0	798	50	849	40
	>=50	652	48	700	50
	>=100	388	39	427	50

Figur 5. Relativ utvikling av produktivt areal, stående volum i h. kl. IV+V og balansekvantum, ved økende krav til netto.

Figur 6. Relativ utvikling av avvirkningskvantum, gjennomsnittlig treslagsfordeling for de tre første tiårsperiodene ved økende krav til netto.

Netto balansekvantum

Det er en rekke faktorer som vil virke reduserende på det beregnede balansekvantumet når man vil ha frem det *potensielle salgskvantumet* til industrien. Flere av disse er imidlertid beheftet med en del usikkerhet mht. størrelse, da det er begrenset med dokumentasjon vedrørende reduksjonenes størrelse.

Faktorene kan deles i følgende hovedgrupper:

1. Reduksjoner som følge av beregningstekniske årsaker
  - Overgang fra fylkesnivå til eiendomsnivå 9%
2. Reduksjoner som følge av spesielle arealhensyn
  - Vernete arealer 1%
  - Biologisk mangfold og flerbruk 5%
3. Reduksjoner som følge av topp, avfall og gjenliggende virke.
 Dette gir en reduksjon fra skogskubikk til salgskubikk.
  - Svinn / ikke nyttbart virke 15%

I tillegg til disse fratrukkene er det redusert for det faktiske forbruk av husbehovsvirke, hvor vi benyttet det absolutte tallet i kubikkmeter fra 1995. For Nord-Trøndelag utgjorde dette 47 000 m³.

Tabell 13. Netto balansekvantum. 1000 m³ u.b. Tynning og treslagsfordeling er gjennomsnitt for de tre første tiårsperiodene.

Areal		Netto balanse- kvantum	Tynning			Sum
			Gran	Furu	Lauv- trær	
Alt prod. skogareal		663				705
Driftsnetto kr/m ³	>= -50	591	523	56	84	631
	>=0	542	474	47	69	581
	>=50	443	442	39	61	480
	>=100	263	384	18	41	294
			235	4	24	

Eksisterende veier - planlagte veier

Beregningene er gjort for både eksisterende veinett (godkjent som leveringssted) og for eksisterende veinett pluss planlagte veier. Ved å sammenlikne resultatene får vi et estimat på hvilken effekt ytterligere veibyging har på marginalområdene.

Tabell 14 . Relative areal ved ulike forutsetninger for terrengtransport

Areal		Relativt areal (%)	Relativt balansekvantum (%)
>= 0 kr m ³	Standardforutsetninger	100	100
	Framkjøringskost 5kr	92	95
>=50 kr m ³	Standardforutsetninger	100	100
	Framkjøringskost 5kr	87	89

Diskusjon

Prognoseresultat - tidligere beregninger

Vi har i de nye beregningene for Nord-Trøndelag fått et brutto balansekvantum som er lavere enn hva som tidligere har vært beregnet ut fra NIJOS' fylkestakster. Brutto balansekvantum er redusert fra 1 187 til 1 031 tusen m³ årlig. Det finnes flere årsaker til denne nedgangen. Det er forutsatt en større reduksjon av tilvekstfunksjonene i beregningsprogrammet og metoden med balanseberegning av sluttavvirkning kan gi et lavere resultat enn balanseberegning hvor tynning og sluttavvirkning er inkludert. Den viktigste årsaken er trolig forutsetningen om at vernskogen skal ha lenger omløpstid for de svakeste bonitetsklassene. I Nord-Trøndelag er hele 34% av arealet klassifisert som vernskog (≥ 300 moh.)

Årlig avvirkning sett i forhold til potensialet

Årlig avvirkning til salg er en størrelse som kan sammenlignes med netto balansekvantum.

Tabell 15. Gjennomsnittstall for årlig avvirkning til salg, og netto balansekvantum for areal med driftsnetto ≥ -50 , ≥ 0 og ≥ 50 kr/m³.

Periode	Gjennomsnittlig årlig avvirkning (1000 m ³)	Netto balansekvantum basert på fylkestakst 1987 og gjennomsnittspriser 1992-1996 (1000 m ³)			
		sluttavvirkning/sluttavvirkning+tynning			
		Areal med driftsnetto (kr/m ³)			
		Alt	≥ -50	≥ 0	≥ 50
1960-1996	663				
1991-1996	702	663 / 705	591 / 631	542 / 581	443 / 480
1996	608				

Tabell 15 viser at den gjennomsnittlige årlige avvirkningen har vært høyere enn det balansekvantum som er beregnet for arealer med driftsnetto ≥ 0 . Dette gjelder både for perioden 1960-1996, og for perioden 1991-1996. Det er gjennomsnittspriser fra den siste perioden som danner grunnlag for lønnsomhetsberegningene av arealet.

Beregningene av balansekvantum tar utgangspunkt i hele skogarealet innen hver arealgruppe. Dette innebærer at balansekvantum er et potensiale for avvirkning forutsatt at alle skogeiendommer drives aktivt. Tar man kun utgangspunkt i de skogeiendommer som drives aktivt i dag vil et samlet balansekvantum for disse være mindre. Hvis skogbruksaktiviteten i Nord-Trøndelag fordeler seg skjevt på ulike eiendoms kategorier kan dette indikere en situasjon der deler av skogarealet har en svært høy utnyttingsgrad.

Igjen må det påpekes at det ikke er tatt hensyn til noen former for tilskudd i våre beregninger. Tilskudd kan betraktes som en økning av tømmerprisen, noe som gjør større arealer drivverdige. Vi har også belastet hver m³ med kostnader til infrastruktur som veivedlikehold, samt nyinvesteringer som skogkultur. Dette er kostnader som ikke nødvendigvis vurderes ved lønnsomhetsbetraktninger ved den enkelte drift. En økning i avvirket kvantum vil dessuten føre til en reduksjon av brøytetekostnadene per m³.

Veibygging i marginalområdene

Resultatene av beregningene viser at dagens planlagte veier ikke er en avgjørende faktor for utnyttelsen av de økonomisk marginale skogarealene. For å vurdere disse resultatene er det viktig å se de i sammenheng med de forutsetningene som ligger til grunn.

Skogoppsynet utarbeider kommunevise oversiktsplaner for veibygging. Der ferdige planer foreligger er disse benyttet som grunnlag for den vurdering skogoppsynet har gjort på tvilsflatene. For mange kommuner mangler det imidlertid ferdige oversiktsplaner. Her er det brukt skjønn ved vurderingen, avhengig av hvor langt den enkelte kommune har kommet i veiplanleggingen.

På hver av tvilsflatene har skogoppsynet undersøkt om driftsveilengden påvirkes som følge av planlagte skogsbilveier. Der hvor dette har vært tilfelle er det gjort en ny beregning av driftsnetto slik at vi får et resultat for dagens veinett, og et resultat som forutsetter ytterligere veibygging. Det er verd å merke seg at disse vurderingene kun er gjort for tvilsflatene, de flatene som har marginal lønnsomhet. Resultatene sier derfor ikke noe om de planlagte skogsbilveienes betydning for skogbruket generelt, men gir informasjon om hvordan arealene med marginal lønnsomhet påvirkes. Dermed kan man vise hvordan det drivbare arealet og avvirkningspotensialet på dette endrer seg ved de planer man i dag har for bygging av skogsbilveier.

Ved utvalg av tvilsflater har driftskostnader vært en viktig faktor. Driftskostnadene er beregnet med utgangspunkt i billigste alternativ, dvs helmekanisert drift i de fleste tilfeller. Gjennomsnittskostnadene for utkjøring ligger på 2,40 kr/m³ per 100 meter kjøring i terrenget. Med så lave framkjøringskostnader er det bare prøveflater med ekstrem lang driftsvei hvor disse utgjør en vesentlig del av driftskostnadene. Vi har kjørt alternative beregninger hvor framkjøringskostnad er satt til 5 kr/m³ per 100 meter kjøring i terrenget. Dette for å illustrere en situasjon hvor dagens lave framkjøringskostnader ikke kan påregnes. Disse beregningene er naturlig nok langt mer følsomme for driftsveilengde. Hadde tvilsflatene vært valgt ut fra dette beregningsgrunnlaget ville vi fått flere tvilsflater, og dermed en større sannsynlighet for at tvilsflatene ville bli berørt av planlagte veier.

Våre vurderinger av planlagte veiers betydning for marginalområdene baserer seg på kostnader som pga. markedssituasjon og gjennomsnittlig driftsveiavstand er svært lave. Ved en økning av disse kostnadene vil større arealer bli økonomisk marginale, og veier vil få større betydning for slike områder. Størrelsen på den enkelte drift er også en faktor som har betydning. Det er opplagt at en drift må være av en viss størrelse for at den skal kunne gjennomføres langt fra bilvei. Dette er forhold vi ikke har tatt i betraktning i beregningene.

Skogeiere med arbeidsinntekt fra skogen

Aktive skogeiere som henter deler av sin arbeidsinntekt fra skogen vil trolig ha et lavere krav til driftsnetto enn de som setter bort skogsdriftene. Sistnevnte sitter kun igjen med overskuddet etter at alle kostnader knyttet til drifta er betalt. I slike tilfeller er skogsdrift på arealer med driftsnetto på rundt 0 kr/m³ et sjansespill, muligheten for å gå med underskudd er absolutt tilstede. For en skogeier som driver selv vil imidlertid drifter med svak negativ driftsnetto kunne være interessante, avhengig av alternativ inntekt.

Tømmerpriser

Av de forutsetningene som ligger til grunn for beregningene er tømmerprisene de mest ”ustabile”. Prisene danner et viktig grunnlag for inndelinger av arealet i lønnsomhetsklasser, noe som gjør det nødvendig å ha et forhold til disse svingningene. En endring av tømmerpris på 50 kr gir en tilsvarende endring av arealets driftsnetto.

Tabell 16. Min. og makspriser for prima sagtømmer og massevirke i perioden 1992-1996.

		Tømmerpriser 1992-1996 (kr/m ³)		
		Høyeste	Laveste	Differanse
Gran	Prima sagt.	465	291	174
	Prima Massevirke	302	220	82
Furu	Prima sagt.	540	420	120
	Prima Massevirke	267	173	94
Lauv	Prima Massevirke	217*	217*	

* Landsgjennomsnitt pga. manglende data

Tabell 16 viser hvordan prisene for enkelte sortiment har variert i perioden 1992-1996. For prima sagtømmer gran har prisen variert med hele 174 kr/m³.

Ved bruk av gjennomsnittspriser slik det er gjort i våre beregninger vil resultatene i større grad ta utgangspunkt i et mer langsiktig perspektiv enn hvis priser for et enkelt år ble lagt til grunn. Balansekvantum må også betraktes som en gjennomsnittsstørrelse for en tiårsperiode. Årlige variasjoner i kvantum vil være avhengig av mange faktorer, inkludert tømmerprisene. Samtidig vil det i områder med store årlige variasjoner i tømmerprisene, slik tilfellet er for gran, være et høyere avvirkningspotensiale enn gjennomsnittspriser skulle tilsi, gitt en optimal tilpasning til årlige prisvariasjoner.

I våre beregninger er det forutsatt massevirkepris for alt lauvtrevirke. Dette medfører at store deler av lauvskogarealene faller ut som ulønnsomme. Der hvor man kan få levert lauvtrevirke til bedre priser vil det allikevel være muligheter for lønnsom skogsdrift på disse arealene.

Konklusjon

Med utgangspunkt i gjennomsnittstall fra avvirkningsstatistikken kan det utfra de nye beregningene se ut som om potensialet for lønnsom skogsdrift har vært utnyttet maksimalt i perioden 1992-1996.

Informasjon om hvordan skogbruksaktiviteten fordeler seg på fylkets skogareal er nødvendig for å vurdere hvordan dagens nivå på avvirkningen er tilpasset potensialet. Hvis mesteparten av arealene er i drift vil dagens nivå kunne forsvares i perioder med gunstige prisforhold. Er avvirkningen et resultat av aktiviteten til en begrenset gruppe skogeiere, betyr dette at det sannsynligvis har foregått en overavvirkning i forhold til de forutsetninger vi har lagt til grunn. Hvis våre forutsetninger legges til grunn vil dette trolig

føre til et fall i avvirkning som ikke vil kunne kompenseres fullt ut ved at flere eiere tar skogen i bruk.

Det er viktig å se resultatene i forhold til de forutsetninger som er valgt. Den største reduksjonen av avvirkningskvantum skyldes ikke ulønnsomme arealer, men omregningen fra brutto til netto balansekvantum. Ved andre valg av beregningsforutsetninger ville det være mulig å oppnå et høyere kvantum.

VEDLEGG

Vedlegg A : Forutsetninger - AVVIRK3 beregningene

Vedlegg B : Avvirkning for salg eller til eget bruk

Vedlegg C : Virkning på balansekvantumet ved endringer av sentrale forutsetninger

Vedlegg E : Kriterier for taubanedrift

Vedlegg A : Forutsetninger - AVVIRK3 beregningene**Globale (felles) variable**

	Bonitet						
	23	20	17	14	11	8	6
Laveste sluttavv.alder (barskogdominerte strata)	60	70	80	90	100	120	140
Laveste sluttavv.alder Lauvskogdominerte strata (I)	50	60	70	70	70	70	80
Diametertilv. korleksjon	95	90	90	85	85	80	70
Max. ant. tynn. nåværende hkl. IV og V (uavh. av treantall)	0	0	0	0	0	0	0
Max. ant. tynn. nåværende hkl. II og III hvis treant/daa $\geq$ 150	1	1	1	1	1	0	0
Max. ant. tynn. nåværende hkl. II og III hvis treant/daa $<$ 150	0	0	0	0	0	0	0
Max. ant. tynn. ny skog	1	1	1	1	1	0	0
Etableringsmetode (2)	1	1	1	1 / 3 (3)	2	2	2
Ventetid	5	5	5	10	15	20	20
Treant/daa	180	180	180	160	140	100	80
Treslagsfordeling %							
G	80	80	90	60	50	40	40
F	00	00	00	30	40	60	60
L	20	20	10	10	10	00	00
Øket slipp prosent	20	20	20	20	20	20	30
Avvirknings% nåværende hkl. IV og V	20	20	20	20	20	20	20

(I) Laveste sluttavv.alder - Lauvskogdominerte strata. For strata i Nordland nord for Saltfjellet og Troms med hkl $\geq$ 3 og der volumet med lauvtrær utgjør mer enn 50 % er disse laveste sluttavv.aldre benyttet. Vi forutsetter altså at de lauvskogdominerte arealene har en lavere sluttavvirkningsalder enn de barskogdominerte.

(2) Etableringsmetode :

1 = Snauhogst, planting

2 = Frøtrestilling

3 = Skjermstilling

(3) Etableringsmetode bonitet 14. I inputfilen er alle bonitet bonitet 14 strata splittet i 2 deler. 70 % av stratomet (arealmessig) har etableringsmetode 1, og 30 % av stratomet (arealmessig) har etableringsmetode 3.

Alle bestand med nåværende hkl. IV og V har en avvirkningsprosent på 20. Dvs. at 20 % av "stratomet" skal avvirket i hver periode før annen prioritering gjøres, gitt at stratomet er hogstmodent

Fjellskoghogst

Prøveflatene som ligger i vernskogbeltet er skilt ut som egne strata. Dette er gjort for å kunne simulere fjellskoghogst. Avhengig av bonitet er det foretatt en økning i laveste sluttavvirkningsalder på hele arealet for de tre laveste bonitetene i forhold til de generelle forutsetningene. Laveste sluttavvirkningsalder for disse bonitetene er satt til :

Bonitet	6	8	11
“Normalskog”	140	120	100
Fjellskog	180	150	120

Økningen i hogstmodenhetsalderen gjøres bare for de laveste bonitetene (6 - 11). Ved fjellskoghogst vil det bli satt igjen en del volum etter avvirkning, og en forutsetter at en kan komme inn igjen med ny hogst etter et visst antall år. For å ta hensyn til denne restriksjonen har vi i alle beregningene valgt å øke laveste sluttavvirkningsalder for hele arealet i de aktuelle bonitetsklassene. For boniteter bedre enn 11 i vernskogen, forutsetter vi at det kan drives tradisjonell sluttavvirkning uten restriksjoner som fører til gjensetting av kubikkmasse.

I de lauvskogdominerte fjellskogstrataene i Nordland nord for Saltfjellet og Troms er det benyttet følgende laveste sluttavvirkningsalder :

Bonitet	6	8	11
Fjellskog	110	100	90

Følgende fylker har fjellskog (i beregningene) :

Hedmark
 Oppland
 Buskerud
 Telemark
 Hordaland
 Møre og Romsdal
 Sør-Trøndelag
 Nord-Trøndelag
 Nordland - sør for Saltfjellet
 Nordland - nord for Saltfjellet
 Troms

alt areal er fjellskog

For hvert fylke med vernskog er det i tillegg kjørt en prognose hvor metoden fjellskoghogst beregningsmessig forsøkes tilnærmet mer opptil virkeligheten. I dette beregningsalternativet deles alt areal i vernskogen i fire fordelt likt på alle strata. Den ene delen utgjør 40% av arealet. I denne forutsetter vi at det kan drives tradisjonell utnyttelse uten restriksjoner som øker den gjennomsnittlige hogstmodenhetsalderen. Det resterende området deles i 3 deler som hver utgjør 20% av arealet. På grunn av tilpasninger i vernskogen med tanke på driftsforhold, drivbarhet ol. antar vi at en del (20%) vernes

administrativt mot all hogst i hele beregningsperioden på 100 år. For de to resterende områdene som hver utgjør 20% av arealet i vernskogen settes en økning hogstmodenhetsalderen for alle strata med henholdsvis 30 og 60 år. Dette gjøres for å simulere effektene av å sette igjen kubikkmasse ved tidspunktet for hovedhogst.

Eks. : Vi har et fjellskogstrata på 1000 ha i bonitet 11. Ved den tilpassete fjellskogberegningen fordeles dette stratomet slik :

Areal	Laveste sluttavvirkningsalder
400	100 år
200	130 år
200	160 år
200	999 år, dvs. vil ikke bli avvirket i løpet av prognosen sin 100-års periode

Denne beregningsmetoden benyttes i alle fylker med vernskog for alternativet med eksisterende veinett og krav til netto på 0 kroner eller mer.

Vedlegg B : Avvirkning for salg eller til eget bruk

Kilde : Statistisk Sentralbyrå, 1995.

Fylke	Avvirkning, 1000 m ³		
	For salg	Til eget bruk, selvhogst eller avstått på bruksrett til andre	I alt
Østfold	413	21	434
Akershus og Oslo	667	17	684
Hedmark	2 108	54	2 162
Oppland	1 149	58	1 207
Buskerud	833	30	863
Vestfold	232	20	252
Telemark	870	22	892
Aust-Agder	368	16	384
Vest-Agder	138	24	162
Rogaland	33	16	49
Hordaland	86	34	120
Sogn og Fjordane	71	33	104
Møre og Romsdal	127	38	165
Sør-Trøndelag	299	37	336
Nord-Trøndelag	586	47	633
Nordland	132	34	166
Troms	50	21	71
Finnmark	5	6	11
Sum	8 167	528	8 695

Vedlegg C : Virkning på balansekvantumet av endringer i en del forutsetninger. ¹

Det forutsettes at skogen har lite ungskog, har middels bonitet og vanlig tetthet

	Endring i forutsetning	Endring i balansekvantum
Areal	10 %	10 %
Volum pr. daa	10 %	8 %
Tilvekstprosent	10 %	3 - 5 %
Gj.sn. alder gammelskog	10 år	5 - 7 %
Gj.sn. alder ungskog	10 år	5 - 7 %
Produksjonsevne	10 %	2 - 4 %
Hogstmodenhetsalder for ungskog og ny skog	10 år	4 - 5 %
Nullruteprosent (f.eks. fra 40 - 50 %)	10 %	2 - 4 %

Dersom skogen har mye ungskog (og relativt lite gammelskog) vil endringene i balansekvantum bli større enn det som er referert her. Dette gjelder spesielt ved en feil i volum og alder. (Når en har lite gammelskog er det spesielt viktig at denne har korrekte data)

Dersom man mener at den endring/feil som måtte være er en tilfeldig/statistisk feil skal man ikke summere to eller flere feil direkte, men ta kvadratroten av kvadratsummene av de man eventuelt mener skal gjøres til gjenstand for vurdering.

Eks. : Hvis en mener at arealet er 5 % feil, volumet er 10 % feil og gjennomsnittsalder for gammelskog er 20 år feil skal den samlede feilen kalkuleres slik :

Areal : 5 % feil	=> 5 % på balansekvantum => $5^2 = 25$
Volumet er 10 % feil	=> 8 % på balansekvantum => $8^2 = 64$
Gj.alder gammelskog 20 år feil	=> 12 % på balansekvantum => $12^2 = 144$
Sum	233
Sum feil : $\sqrt{233} \cong +/- 15,3 \%$	

Hvis feilen oppfattes som systematisk (f.eks. en målefeil) benyttes % endring i balansekvantum direkte.

¹ Nersten 1965, Avkastningsprognoser i skogbruket II. Tidsskrift for skogbruk 1965

